

ЗА РОДИНАТА, СМЪРТТА И ПАМЕТТА (НИКОЛА ИНДЖОВ. “ВЪЗРЕЧЕНИ ОТ МАНАСТЪР”)

Мина Карагьозова

“Възречени - повторени, провъзгласени още веднъж и зави-
наги. От мъртвите взети за живите! От живите - за неродени-
те!”. Така е определен в книгата на Никола Инджов особеността,
емоционално оцветен израз “възречени”.

Дълго мислих върху плътността на тази дума “възрече-
ни”. Наложил се да прочета трите тома на д-р Бакърджиев и
Мария Бакърджиева, посветени на тракийските бежанци от
Беломорието, за да схвана тази дума в нейния огромен и свещен
смисъл. Имената на тракийските родове живеят и днес в моя
град - те наистина са възречени. И след като почувствах буквал-
но с кожата си трагедията и тихия подвиг на тия хора сега вече
знам откъде идват фамилии като Аркумареви, Саракостови,
Сарджеви, Бакърджиеви, Шалапатови, Гългучеви, Инджови. И
няма да бъде високопарно и патетично, ако кажа, че съм много
горда с моите съграждани, с хора, чиито предци още преди век
са осъзнали колко е важно да запазят своята българска нацио-
нално идентичност.

Това принудително преселение продължава и днес, в XXI
век, на Балканския полуостров - великите сили продължават
своите ”велики игри”. А в Македония и Косово се извършва раз-
мяна на население - нищо ново под слънцето. Тракийците знаят
цената на такова преселение. И съм сигурна, че биха направили
всичко това да не се повтори никъде и никога, с никой народ.

Но романът на Никола Инджов се оттласква от “литерату-
рата на факта”, той не е просто летопис на събития, а е един
глобален поглед върху човешката история в нейни най-трагични
моменти - гибелта на цели цивилизации. Повествованието се
занимава с опитите на хората да осмислят и асимилират чрез
културата си тази гибел, за да могат да продължат напред.

“Мъжете идеха от рудника, не пребродили наред още горния свят и го слушаха с простодушна доверчивост. Те не знаеха, че в душата му почудата от света се е превърнала в покруса заради унищожението на човека.” - така авторът описва душевното състояние на “летописеца” Нестор Абрашев. Не случайно от библейски времена още хората са осъзнали, че мъдростта е тъга и изгнание. Защото, ако потомците на беломорските тракийци помнят унищожението единствено на техния собствен род, паметта на странника във времето и света е натоварена с много гибел, с много смърт - от вулканите на Никарагуа, които изригват лава и човешки кости, през празните саркофази, които очакват живите още испански крале; до древния град Месопотамия, където се намира всичко, носило смърт на древните народи, където огънят не е създал живот, а смърт, където дори металът е намерил смъртта си.

В Америка, където са водени част от записките на странника, смъртта и животът не се сравняват, не се противопоставят, те са едно и също нещо.

И в тази всеобща империя на смъртта къде е смъртта на Манастир и неговите хора? Дали в сенките на изоставените гробища, или в тихите стъпки на мамниците и дракусите, на ангелските човечи - все фолклорни персонажи, олицетворяващи жива връзка с отвъдното? “Ако оцелее един човек, оцелява и историята.” - така смята тракиецът Никола Инджов. И все пак летописецът знае, че паметта на един човек не е достатъчна. Дори бащата на Нестор Абрашев се е мъчил да запише своята история, за да не изчезне тя след неговата смърт. Защото беломорските тракийци, за които “смъртта е единственият милостив спомен за живота” знаят, че не смъртта е смърт, а забравата. И затова заточениците от Манастир, плаващи между гръцките острови, не се тревожат, че ще умрат, а че няма кой да припознае смъртта им. “...Когато човек се възправя срещу бездната, към която отива, той си спомня бездната, от която идва, и си я спомня с думите на сътворението. Тогава словата се възвръщат като твърд и опора на разума.”

Ето затова е написан този роман: за да победи забравата, следователно и смъртта. Защото докато са живи възречените потомци на тракийците, докато е осмислена и вплетена в философски и културен контекст смъртта на техните предци и на селата в Триречието, смъртта в смисъл на опустошение и неби- тие за тях не съществува. И каквито и жители на планетата да станем в бъдеще, не криворазбраният космополитизъм, а родо- вата памет и културната идентичност са тези, които определят нашия живот и смъртта ни.

Не е родина родината, а паметта - това е едно от внушенията на тази разтърсваща книга. Един от героите, Нестор Абрашев, /който донякъде се покрива с авторското "аз" / подчертава, че хората от Триречието са склонни да си търсят "отечество не в миналото, а в бъдещето. Не в пространството, а във времето..." На камиларите, дюлгерите, овчарите, прогонени от родината и лишени от място в голямата история, е останал единствено стремежът да пренесат своя свят в новата родина и в новото време. Селото, в което са престъпвали и божиите закони, само и само да съхранят "българския зародиш", едно село, оградено отвсякъде с мюсюлмански села, е осъдено да удържи победа над забравата.

Кера Манастиръката грижливо къта билките и семената на растенията, на манастирския божур. И не само за да пренесе на новото място цветята на Манастирък, а и заради особеното свето- усещане, изразено в мъдрите думи на безносия Корцан:

"...който опази цветето, той е опазил всичко свое. Хляба си, къщата си, земята си. Силният народ е мирен народ. Защо запустя Манастирък ли, да ти кажа най-после. Защото все в лъва ни бяха очите, а не в божура. Божурът си е наше цвете, а ние все бълнувахме за знаме с лъв."

Неслучайно изстрадава от бездната смърт и страдание ма- настирецьт, осъзнал себе си като водител, че отсега нататък го- ворът му ще бъде пророчески. Манастиръци се нуждаят от своя Мойсей, който да ги води през пустинята на преселението, и той се появява. Появява се да им завещае памет, но не и отмъщение.

Слепият старец Хасан, отгледал българско дете, в младостта си е рязал гърди на българки и ги е занесъл в чувал у дома си. Той е наказан и от майчиното проклятие, и от паметта. Пред слепите му очи, през целия му останал живот стоят неговите престъпления.

Не е родина родината, заради която убиват, внушава авторът. В преплетените съдби на турци, гърци, латински рицари и тракийци вече е трудно да се отличи престъпника и фанатика от благодетеля. Защото човек не е нито само лош, нито само добър. Във всеки от нас дреме и престъпник, и благодетел. И отмъщението не е в човешки, а в божии ръце: “Мне отмщение и аз воздам.” Идеята за отмъщението не може да осмисли един човешки живот. Това ясно разбира и Вълкан Камиларинът, който се отказва от отмъщението за майчините страдания. Трагедията край Мъгленик е била предизвикана от височайше дворцово предателство. Дядо Хасан е бил осъден на смърт от манастирци. Но мъгленишките старци са оставили дядо Хасана да си живее “греха, грехът боли повече.” Е, не се налага Европа да ни убеждава в необходимостта да се замени смъртното наказание с доживотен затвор. Тракийските бежанци отдавна и отдавна са достигнали до тази изстрадана идея.

Друга идея, свързана с паметта на манастирци, е легендата за Патриарх Евтимий и неговото заточение. Владикув гроб, Търновските лозя - може би това са следи от присъствието на последния български патриарх, може би не са, манастирци нямат писана история. По-важното в случая е, че в тяхната памет Триречието е последната твърд на Отечеството при падането под турско робство.

Всички ние сме потомци на Патриарх Евтимий в духовен смисъл, защото монахът няма род, след него, според автора, остава духовно потомство.

Събитията на книгата са видени с очите на Нестор Абрашев, който под сводестите двери на Вавилон осъзнава, че е странник отникъде и заникъде.

“Несбъднат обитател на потъналия континент Атлантида,

отречен поданик на поруганата страна Утопия, безправен наследник на посечения скит Манастир -това съм аз по широкия свят...”.

Глобалният поглед към хората и събитията от бездната на отминали времена, от бездната на небитието е осъществен по един доста рискован, но успешен начин - паралелно повествование - записки от далечни пътувания на Нестор Абрашев. Рискован, защото читателят, разглезен от острофабулните романи, поне в началото се чувства объркан и може би дори отблъснат от паралелния текст. Неговите допирни точки с летописа на житието и страданието на Манастир са само в сферата на духовното - в алюзии и фино подказани обобщения и внушения. Паралелното повествование /отделено дори с особен шрифт/ осмисля съдбата на тракийци като част от съдбата на света, включва тяхната история в контекста на световната история и памет.

Беше доста неочаквана, лично от мен, изключителната достоверност на детайлите, свързани с бита и историята, обичаите и вярванията на манастирци. Не съм потомка на бежанци от Беломорието и счетох за нужно, преди да се заема с този отзив, да прочета три тома документална литература за тяхната орис. Пред удивените очи на читателя оживява цял един свят - и дурумчетата /малките камили/ и дисагите, пълни с храна и дечица, и санкартиите на манастирските къщи, и песните за мъртвите, поръчвани от близките и четите на Руси Славов и Димитър Маджаров - всичко е точно и достоверно, както са достоверни списъците на учениците в запустялото вече училище на Светулка /новото село на манастирци/.

Дори в опита на дядо Корцан да попълни хербариите на децата със семена от цял свят има нещо трогателно и обречено - нещо като опит да се поддържа огънят в огнището на паметта.

И през цялото повествование ненатрапчиво, като “ослънчена паяжина”, се носи усещането за особената самота на “странника във времето, гражданина на Утопия” - на този, който е натоварен с огромния товар на познанието за жестокостта и славата на света за гибелта на цивилизациите. С товара на про-

зрението, че има в праха на Триречието прах от “ангелски хора” и че истината за света там не съвпада с истината за човека. И същият този странник има сетива не само за драматичната и философска страна на живота и смъртта, но и за езика и особения живот на Триречието - този своеобразен Балкански Вавилон: “Стихия от три реки е Триречието - и от три речи! Всяка една вселенска, всяка една божествена!... Имаше слова всякакви, но нямаше робски слова.”

Не смъртта е смърт, а забравата, Родината не е място, а памет, не е родина родината, заради която убиват, кръвта не се измива с кръв - това са една малка част от внушенията, художествено защитени в тази изстрадана книга. Според финалния запис тя е писана повече от двадесет години - авторът уверено ни води по спиралата на времето и пространството към истините за света и хората.